

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2021 - Sayı / Issue: 52
Sayfa/Page: 109-134
ISSN: 1302-6879

**XIX. Yüzyılın Ortalarında Tarsus'ta Sosyo-Ekonomik Hayat
(293 Numaralı Tarsus Şer'iyye Siciline Göre 1848-1850)*
The Socio-Economic Life during the mid-19th Century Tarsus
(According to the Tarsus Şer'iyye Registry, No:293, 1848-1850)**

• **Osman KİMYA***
Rahmi TEKİN**

*Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Van / Türkiye.
Dr. Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of
Education, Department of History
Van / Turkey.
osmankimya65@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4168-5224

**Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Van / Türkiye.
Assoc. Prof., Department of Turkish
Language and Literature,
Van / Turkey.
rahmitekin65@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2175-7315

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Date Received:

15/03/2021

Kabul Tarihi / Date Accepted:

22/04/2021

Yayın Tarihi / Date Published:

30/06/2021

Atf: Kimya, O. & Tekin, R. (2021). XIX. Yüzyılın Ortalarında Tarsus'ta Sosyo-Ekonomik Hayat (293 Numaralı Tarsus Şer'iyye Siciline Göre 1848-1850). *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 52, 109-134

Citation: Kimya, O. & Tekin, R. (2021). The Socio-Economic Life during the mid-19th Century Tarsus (According to the Tarsus Şer'iyye Registry, No:293, 1848-1850). *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 52, 109-134

Öz

Şer'iyye Sicilleri tutulduğu dönemin sosyal ve ekonomik hayatı hakkında en orijinal bilgileri içeren arşiv vesikalarıdır. Hal böyle olunca tarih araştırmalarında büyük öneme sahiptir. Sicil kayıtları ışığında dönemin sosyal, iktisadî, idarî, hukukî ve kültürel yapısı hakkında genel bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu kayıtlar, kişilerin ölümlerinden sonra tespit edilmeye çalışılan özel mülk konumundaki mal varlıklarını belgeleyen arşiv kayıtlarıdır. Kadı sicilleri, mahkeme kayıtları, sicillât-ı şer'iyye ve şer'iyye sicilleri denilen bu defterler kadı veya nâibi tarafından kayıt altına alınan ferman, berat, buyruldu, hüccet, halk dilekleri, telhis, temessük ve şukka gibi çeşitli belgeleri içermektedir. Osmanlı Devleti'nde merkezde ve taşrada bulunan her sınıftan insanlar arasındaki hukukî meselelere dair kayıtları içermektedirler. Araştırmamızı ihtiva eden defter 293 numaralı Tarsus Şer'iyye Sicili (H.1264-1266 / M.1848-1850) iki yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. 172 sayfadan ve 108 hükümden oluşan sicil, kaza statüsünde olan Tarsus'un sadece sosyal ve iktisadî yapısı hakkında değil birçok yönden önemli bilgilere de ulaşmak mümkündür. Sicil kayıtları kaynak alınarak yapılan bu çalışmada Tarsus'un XIX. yüzyılın ortalarındaki sosyo-ekonomik ve kültürel hayatının genel bir portresi çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Şer'iyye sicilleri, Tarsus.

* Bu makale yazarın, "293 Numaralı Tarsus Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (H. 1264-66 / M. 1848-1850)" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Abstract

Sher'iyeye Records are archive documents containing the most original information on the socio-economic conditions of the era they were kept. As such, they have great importance to historical research. It is possible to have an access on general information about the social, economic, administrative, legal, and cultural structure of the period in the light of these registry records. These records also document and identify the private properties of the individuals after their deaths. These registers are named as judicial registers, court records, registers of the registrar and include various documents such as decrees, charities, folk wishes, phrases, appeals, and shukka. They contain records of legal issues occurred among the people from different classes across the center and peripheral provinces in the Ottoman Empire. The Tarsus Şer'iyeye Registry (H.1264-1266 / M.1848-1850), which is the notebook under analysis in this study, covers a two-year period. This registry which consists of 172 pages and 108 provisions provides us with important information in various ways including the social and economic structure of Tarsus which had the status of a district. By looking at the registry records, a general picture of the social, economic, and cultural life of the mid-19th century Tarsus is drawn.

Key words: Ottoman Empire. Sher'iyeye records, Tarsus.

Giriş

Şer'iyeye sicillerinin tanımı noktasında kesinlik olmamakla beraber çeşitli tanımları yapılmıştır. Sicil lügatta kaydetmek, okumak ve karar vermek anlamına gelir. Terim olarak ise insanları ilgilendiren tüm hukukî durumları, kadıların aldığı kararların suretlerini, hüccetlerini ve yargıyı alakadar eden çeşitli yazılı kayıtları içeren defterlere mahkeme defterleri, kadı defterleri, şer'iyeye sicilleri, zabt-ı vekâyi sicilleri veya sicillât defterleri denilmektedir (Pakalın, 1993: 343)¹. Bir diğer tanımları ise şer'î mahkemelerde mahkemenin bilgisi

¹ Kadı defterleri denilmesinin sebebi Osmanlı Devleti Beylik döneminde bile bir bölgeyi fethettiğinde idareyi temsilen bir subaşı ve hukuki işleri temsilen ise bir kadı tayin ederdi. Ortaylı, İ. (2001). Kadı. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 24, (69-73), İstanbul: Diyanet Yayınları.; Osmanlı Arşivlerinde kadı defterlerine ait en erken tarihli örneklerine ilk olarak Bursa'da rastlanmıştır ve 1455 tarihli kayıtlardır. Bkz. Uğur, Y. (2010). Şer'iyeye Sicilleri. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 39, (8-11), İstanbul: Diyanet Yayınları.; Şer'iyeye Sicilleriyle alakalı olarak da fazla bilgi için bkz. Akgündüz, A. (2002). İslâm Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tatbiki: Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicilleri. *Türkler Ansiklopedisi*, 10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 54-68.; Şer'iyeye Sicilleri ile alakalı yapılan muhtelif çalışmalar; Karataş, A. İ. (2005). *Mahkeme Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılda Bursa'da Gayrimüslimler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.; Oğuz, İ. (2006). *Tarsus Şer'iyeye Sicillerine Göre Mersin Kentinin Kuruluş Öyküsü*. Mersin: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Yayını.; Poş, A. (2008). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Tarsus'ta Müslim-Gayrı Müslim İlişkileri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 593-619.; Ulutaş, S. (2006).

dâhilinde tutulan ve resmi geçerliliği olan her türlü kayıtların toplanmış olduğu defterlere Şer'iyeye Sicili denilmektedir. Bu defterler XV. yüzyılın ilk yarısından başlayarak XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadarki zaman dilimi içinde Osmanlı tarihini ve sosyal, siyasî, hukukî hayatını önemli oranda ilgilendirmektedir. Bu özelliğiyle de Osmanlı kültür tarihinin temel kaynaklarının başında gelmektedir (Kankal ve Taş, 2006: 4).

Osmanlı Devleti'nde şehir tarihi ile alakalı yapılan araştırmalarda birinci elden kaynak durumunda olan Sicil kayıtları ait olduğu kentin; sosyal, iktisadî, hukukî, idarî ve kültürel olmak üzere birçok farklı alanda bilgilerine ulaşmak mümkündür. Bu defterlerde merkez ile olan yazışmalarda, ferman, berat, buyruldu, hüccet, halk dilekleri, telhis, temessük ve şukka gibi kayıtlar bulunmaktadır. Mahalli meselelere ait kayıtlar genellikle borç, evlenme, alacak-verecek, alım-satım, emanet, boşanma, arazi anlaşmazlığı, vasi, nafaka bağlama, vekil ataması, terekeler, vakıflar vb. konuları ihtiva etmektedir. Bununla birlikte ait olduğu yerin beledi ve inzibati işleri, ordu için asker sevkiyatı ve zahire ihtiyacının karşılanması, devletin çıkardığı çeşitli yasaklar halktan vergi toplanması, şehir ve kasabaların nüfusu, bölgede yetiştirilen ürünler, salgın hastalıklar ve aile hayatı gibi konular da bu defterlere kaydedilirdi.

293 Numaralı Tarsus Şer'iyeye Sicili'nin içeriği esas alınarak dönemin sosyal hayatı, (aile, boşanma, vesâyet, verâset) ekonomik hayatı, (çarşı, esnaf, dükkân, pazarlar, meslek grupları, eşya ve hayvan fiyatları) ele alındıktan sonra, sicilde geçen Tarsus'a ait yer isimlerine (mahalle, sancak, kaza, nahiye ve karye isimleri) değinilmiştir. Ayrıca dönemin sosyal, kültürel, dinî ve askerî hayatı hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Sicilde yer alan davaların işlenişine bakıldığında hepsinin belirli kalıplar içerisinde olduğu görülmektedir. Davalarda önce davacı ile davalı ayrıntılı bir şekilde tanıtılır. Bu kişilerin aslen nereli oldukları, nerede ikamet ettikleri ve meslekleri hakkında bilgi verilir. Bu bilgilerden hemen sonra davanın konusuna geçilir. Ardından davacı daha sonra ise davalı olan kişi dinlenir. Şahitler dinlendikten sonra da mahkeme sonuçlandırılır.

Tarsus Şer'iyeye Sicilleri ve Arşiv Belgeleri Işığında Menemencioğlu Aşireti'nin Mısırlılara ve Osmanlı Devleti'ne İkili Yardım Faaliyetleri (1832-1841). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 369-392.

Tarsus'ta Sosyal Hayat Aile ve Evlilik

Sosyal hayatın temeli aileye dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'nde aileyi meşru temellere oturtan dinî ve sosyal bir olgu olan evlilik, aileyi oluşturan en büyük etkidir. Bütün hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslâm ve Osmanlı hukukunda da aile kurumunun önemli bir yeri ve rolü vardır. Bu bakımdan İslâm hukuku eserlerinde, fetva ve mecmualarında aile hukuku bölümleri önemli bir yer tutar (Kazıcı, 2003: 190)². Anne, baba ve çocukların oluşturduğu bir sosyal yapı olarak tanımlanan aile en eski devirlerden beri insanlığın ve sosyal sistemin en temel ögesidir (Gökçe, 1976: 47-50). Dolayısıyla aile toplumun çekirdeği kabul edilmiştir.

Bir toplumun siyasî, sosyal, hukukî ve ahlakî yapısını anlamak ancak o toplumun aile tiplerinin incelenmesiyle mümkündür (Kafesoğlu, 2003: 228)³. Yöneten ve yönetilen herkesin bir aileye mensubiyeti olduğuna göre fertlerin toplum içindeki konumlarına etki eden en önemli müessese ailedir (Doğan, 1999: 372). Aile ise evlilik ile başlamakta ve nikâh akdi denilen bir akitle gerçekleşir. Bu akit islâm aile hukukunda mihir denilen ve erkek tarafından kendisi ile evlenecek kadına verilen malî bir ödemedir. Mihir evlenen kadının hakkıdır. Kadın bunu istediği gibi kullanma hakkına sahiptir. Mihir evliliğin tabii sonucudur (Akgündüz, 1980: 13). Mihir peşin ödendiği gibi daha sonra da ödenebilirdi. Mihrin peşin ödenmesine *mihir-i mu'accel*, nikâhtan sonra ödenmesine ise *mihir-i müeccel* denir. Nikâhtan sonraya bırakılan *mihir-i müeccel* süresi kadının rızası ile belirlenirdi. Dolayısıyla kadın, vadesi dolmayan mihrini isteme hakkına sahip değildir. Fakat koca belirlenen mihrini vermeden önce vefat ederse, kadın bu hakkını, kocasının terekesi (mal varlığı) paylaşılmasından önce alma hakkına sahiptir. Aynı şekilde kadının boşanması durumunda da mihr-i müeccel peşin olarak ödenirdi. Mihr-

² Cin, H. (1974). *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.; Kaşgarlı Mahmud, Divân-ı Lügati't-Türk adlı eserinde, Türk toplumunda budun ve boydan sonra en küçük birimin "aile" olduğunu belirtmiş ve toplumun aile kurumuna dayandığını söylemiştir. Bkz. Köymen, M. A. (1975). Alp Arslan Zamanı Türk Toplum Hayatı. *Selçuk Araştırmaları Dergisi*, 4, 127-155.

³ Tabakoğlu'na göre, Osmanlı aile biçiminin çok çocuklu olması bir istisnai durumdur ve en yaygın olanı bir, iki üç çocuklu aile şeklindedir. Bu nedenle Osmanlı klasik dönem aile nüfusu beş kişiye dahi ulaşmamaktadır. Bkz. Tabakoğlu, A. (1992). Osmanlı Toplumunda Aile. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi-1*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.; Bu sonucu destekler nitelikte olan ve tereke defterlerine dayandırılan başka bir çalışmada Osmanlı ailesi; anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile şeklindedir. Bkz. Demirel, Ö. (1992). Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, 97-161.

i müccel de mihr-i mu'accel gibi ev, eşya, bahçe, canlı hayvan, nakit para ve ev eşyası olabilmektedir (Aydın, 1985: 69-70).

7 Cemâziye'l-âhir 1266 / 20 Nisan 1850 tarihli bir dava örneğinde, Ali bin Abdülkerim'in Fatıma binti Hacı Hüseyin'i nikâh ettiği ele alınmıştır. Ancak Fatıma binti Hacı Hüseyin mahkemeye başvurarak bu nikâhın kendi haberi olmadan yapıldığını ve kabul etmediği belirmektedir. Mahkeme kararıyla nikâhın iptal edilip ve beş gün sonra Ali bin Abdülkerim'in geleneklere uygun şekilde Fatıma binti Hacı Hüseyin'e tekrar talip olup 1000 kuruş mihirle kabul ettiğini ve meselenin çözüme kavuştuğunu görmekteyiz (Tarsus Şeri'yye Sicili Numara: 293, Hüküm: 36-140). Bu şekilde davalarda aslında XIX. yüzyılın ortalarında Tarsus'ta kadın haklarının güvence altında olduğu, bununla beraber kadının rahatlıkla mahkemeye başvurabildiği anlaşılmaktadır.

Tereke kayıtları⁴, ölen kişilerin vârislerinin mahkemeye başvurmaları durumunda, metrukâtın tespit ve taksimi için gerekli fiyatlandırma yapılarak kayda geçilirdi. Bu kayıtlar bazen sicil defterlerinde yer alır bazen de müstakil defterler halinde tutulurdu. Terekelerde ölen şahsın her türlü mal varlığı, alacak ve verecekleri ayrıntılarıyla kaydedilirdi (Barkan, 1993: 1-2. Öztürk, 1995: 8-10). Hal böyle olunca da bu terekeler sayesinde ölen şahsın aile yapısı, sosyal statüsü, kullandığı ev eşyaları, ölen bayan ise kullandığı ziynet eşyası, süs eşyaları ve mücevherat gibi eşyalarla ölen şahısla ilgili detaylı malumatlar elde edilmektedir.

11 Cemâziye'l-âhir 1265 / 4 Mayıs 1849'da Dellal Yusuf bin İsmail'in vefat etmesinden sonra terekesinin eşi Fatıma binti Mehmed, çocukları ve annesi Fatıma arasında vekil olan amcaları İsmail Ağa tarafından pay edilmesi konusu ve kendilerine teslim edilmesi ele alınmıştır (TŞS: 293, Hüküm: 75-257). Terekede çıkan eşyalara bakıldığında ev eşyaları olarak *döşek, yorgan, yastık, sini, sandık, kilim*; giyim olarak *gömlek, dizlik, entari, mintan* gibi pek çok günlük kullanılan eşyalar görülmektedir. Terekelerde asıl dikkat çeken durum ise alacak- verecek durumlarıdır. Dellal Yusuf b. İsmail'in terekesi de toplam 4240 kuruş olarak tespit edilmiştir. Ancak terekesinde borçları ve mahkeme giderleri (TŞS: 293, Hüküm: 75-257)⁵ düşürüldükten

⁴ Tereke kayıtları, miras hukukunun bir gerekliliği olarak tutulduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Cin, H. ve Akgündüz, A. (2011). *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını.

⁵ Tereke davalarında mahkeme giderleri ölen şahsın tereke sinden düşüldükten sonra tereke taksimi yapılırdı. Dellla Yusuf'un davasında mahkeme giderleri olarak 80 kuruş dellaliye ücreti, mahkeme harcı için 46,5 kuruş, vesayet ücreti için 30 kuruş ve kağıt ücreti için 2 kuruş kesilmiştir.

sonra geriye 3200 kuruş kaldığı anlaşılmaktadır. Bu kalan tereke ise varisleri olan eşi Fatıma'ya 400 kuruş, oğlu Allahverdi'ye 2266,27 kuruş ve annesi Fatıma'ya ise 533,13 kuruş olarak pay edilmiştir. Sicillerdeki davalarda dikkat çekici olan başka bir husus da mahkemelerde kadınların vekiller aracılığıyla temsil edilmesidir. Bu vekiller genellikle kadınların baba, erkek kardeşleri veya yakın akrabalarından birileri olabilir. Kadınlara verilen mihir miktarının her ne kadar değişiklik arz etse de ortalama 1000 kuruşa tekabül ettiği görülmektedir (TŞS: 293, Hüküm: 36-140).

Boşanma

Osmanlı toplum yapısında aile birliğinin güvence altına alınması açısından evlilikte devamlılık esas olmakla beraber, aile içindeki uyumu devam ettirmek imkânsız hale geldiğinde nikâh akitlerini muhtelif yollarla sona erdirme imkânı bulunmuştur. İslam dini boşanma durumunu bir hak olarak kadınlara ve erkeklere tanımış olmakla birlikte Hz. Peygamber eşlerin evlilik birliğini sonlandırmalarını “*Allah nezdinde helallerin en istenmeyeni*” olarak ifade etmiştir (Kurt, 2012: 335). Boşanma eşler arasında sabî olan şer'i bağın kaldırılmasıdır. İslamiyet boşanmayı hoş görmemekle beraber aile hayatı dayanılmaz hale gelmişse zaruretten mubah kabul etmiştir. Osmanlı mahkemelerinde kadının huzurunda görülen davaların muhtelif kayıtları olan şer'iyeye sicillerinde evliliğin sonlandırılması üç şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- Erkeğin tek taraflı olarak irade beyanı olan (bâin ve şartlı) talak.
- Kadının mihr-i müeccel ve iddet nafakası gibi bazı haklarından vazgeçmesi yoluyla gerçekleşen muhâla'a.
- Hâkim kararıyla boşanma anlamına gelen tefrik.

Bunlardan talak⁶, tamamen kocanın talebiyle gerçekleşirken, muhâlaa⁷ ve tefrikte boşanma isteği genellikle kadın tarafından gelmektedir (Aydın, 1985: 25). Sicil kayıtlarına bakıldığında sadece bir boşanma davası görülmektedir. 16 Muharrem 1266 / 2 Aralık 1849'da bir boşanma davası örneğinde Tarsus'ta Hasan Ağa köyü sakinlerinden olan Mehmed bin Ali ile eşi Meryem binti Yusuf aralarındaki birliktelikte uyuşma olmadığından bu evliliklerine daha fazla devam edemeyeceklerine ve bunun üzerine Meryem binti Yusuf'un mahkemeye başvurarak mihr-i mu'accel ve nafakası olan 150

⁶ **Talak:** Nikâhlı kadının kocası tarafından bırakılması. Bkz. Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedi Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 1201.

⁷ **Muhâlaa:** Kadının kocasına biraz mal vermek suretiyle birbirlerinden resmen ayrılmaları. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedi Lügat*, 776.

kuruştan vazgeçtiği ve ikisinin anlaşmalı olarak boşandığı, meselenin çözüme kavuşturulduğu anlaşılmaktadır (TŞS: 293, Hüküm: 27-121)⁸.

Vesâyet ve Verâset Davaları

Sicilde vesâyet davalarına sıkça rastlanılmaktadır⁹. Vâsi denetiminde çocuğun nafakasının temini, çocuğun rüşt ve bulûğ çağına ulaşmaya kadar devam etmektedir. Çocuğun bu yaşa gelinceye kadar sahip olduğu servetinin muhafazası, işletilmesi, kendisinin talim ve terbiyesi, nafakasının sağlanması, mahkemece tayin edilen vâsi aracılığıyla yapılmaktadır (Öztürk, 1995: 233). Belgelerde karşılaşılan vesâyet, yani vasî tayini iki çeşit olmaktadır. Birincisi bir sahsın ölümünden sonra yapılmasını istediği işler, harcamalar ve mallarının kullanımı için vasî tayini, ikincisi ise yaşları küçük çocukların anne babalarının ölümü veya boşanması sonucu mallarının veya işlerinin idaresine mahkemece vasî tayinidir.

Defterde vâsilikle ilgili durumlarda vâsinin genellikle anne, dede, amca, dayı, kardeş veya resmî bir görevli olduğu görülür. 19 Receb 1265 / 10 Haziran 1849'da bir tereke kaydında; Tarsus'ta Tiznik köyü sakinlerinden olan Kürt Haydar bin İbrahim'in vefat etmesinden sonra terekesinin varislerine pay edilmesi ele alınmıştır. Terekesi alacak-verecek düşürüldükten sonra 685 kuruş kalmıştır. Taksimatta kızı Gülistan'a 342,2 kuruş, kardeşleri Mehmed ve Ali'ye ise 171 kuruşun pay edilir. Ancak Trabzon'da bulunan kardeşi Ali orada hazır olmadığı için onun amcası olan Mehmed'in vâsi tayin edildiğini ve Ali'nin payı olan 171 kuruş vasisi olan Mehmed'e teslim edildiği görülmüştür (TŞS: 293, Hüküm: 12-91).

Bazı tereke kayıtlarında kişilerin daha ölmeden önce kendilerine vâsi tayin ettiği tespit edilmiştir. 23 Rabî'u'l-evvel 1266 / 6 Şubat 1850 tarihinde Tarsus'ta Tabakhane Mahallesi sakinlerinden Medine-i Münevvere'de vefat eden Dellak Hacı Ömer bin Abdulah'ın eşinden başka varisi olmadığından kendisi hala hayattayken kendine vâsi tayin ettiği Müftü Mahallesinden Veliyüddîn bin Mehmed'e beytülmal müdürü Mahmud Bey tarafından merhumun eşinin payının vekiline teslim edildiği kaydedilmiştir (TŞS: 293, Hüküm: 20-22-105-111). 293 Numaralı sicilde geçen kayıtların birçoğu verâset davalarıdır. Bir kimsenin vefat etmesiyle birlikte mevcut mal

⁸ Sicilde kayıtların; "zimmetimde mütekarrer yüz elli guruş mihri müeccel ve iddetim içinde olan nafaka-i iddet ve süknâsından vazgeçip" şeklinde ibare bulunmaktadır. T,Ş,S, Numara:293, Hüküm: 27.

⁹ **Vesâyet:** yetim, akılca zayıf veya hasta olan bir kimsenin malının idare edilmesidir. Ölen kişinin malını ve çocuklarının bakımını üstelenen kişiye ise vâsi denir. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedi Lügat*, 1138

varlığının kanunî varislerine (mirasçılara) intikal etmesidir¹⁰. Ölen şahsın malları bir bütün olarak, doğrudan doğruya ve kendiliğinden mirasçılara intikal eder. İslam Hukuku'na göre, bir şahsın ölümünden sonra ardından bıraktığı tüm mal varlığı, ölen kimseye yakınlığı şer'î olarak kanıtlanmış kimseler arasında, şer'î miras kuralları doğrultusunda paylaştırılmaktadır.

Terekelerden hisse alımında anne, baba, babanın babası, anne ve babanın annesi, öz kız, ana bir erkek kardeş, oğlun kızı, ana-baba bir kız kardeş, baba bir kız kardeş, ana kız kardeş ve eşler gibi yakın akrabalar birinci dereceden mirasçılar olarak kabul edilmiştir.

Sicilde geçen bir davada Câmî'-i Atik Mahallesi sakinlerinden olan Emine binti Ali'nin vefat etmesinden sonra terekesi varisleri olan Ali bin Mehmed, Hacı Mehmed ve Dudu binti Bekir arasında taksim edilmesi konusu ele alınmıştır. Terekeye bakıldığında *yastık, yüz yastığı, döşek, yorgan, sofrası, sandık, entari, yaşmak kumaş*¹¹, *yaşmak kısa entari* ve *tarak* gibi günlük kullanılan eşyaların dışında bir de mihr-i müeccel olan 150 kuruş olduğunu ve bunların Ümmügülsüm binti Abdullah'a teslim edilmesinin detayları yazılmaktadır (TŞS: 293, Hüküm: 30-129).

11 Cemâziye'l-âhir 1266 / 20 Nisan 1850 tarihli bir başka tereke kaydında ise vefat eden Ali bin Hasan isimli şahsın ölümünden sonra mallarının eşi ve çocukları arasında pay edilmesi konusu ele alınmıştır. Ancak davada dikkat çeken en önemli özellik her şeyin en ince ayrıntısına kadar kayıt altına alınması ve bunların ölen kimsenin yakınları arasında pay edilmesidir (TŞS: 293, Hüküm: 33-137). Terekelerde bir diğer detay da vefat eden kişinin geride bıraktığı mallar üzerinden zorunlu olarak yapılan harcamalar bulunmaktadır. Bu harcamalar kişinin hayattayken bulunduğu tasarruflarla birlikte, vefatıyla ortaya çıkan bazı hakların ve görevlerin yerine getirilmesi için yapılmaktadır (Öztürk, 1995: 217). Vefat edenin mal varlığı paylaşılmadan önce terekesinden cenaze masrafları da alındıktan sonra miras, vârisleri arasında taksim edilirdi (TŞS: 293, Hüküm: 30-131-132)¹². Zorunlu harcamaların başında *techiz*¹³ ve *tekfîn*¹⁴ gelir.

¹⁰ **Muris:** Miras bırakan, kazandıran. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedi Lügat*, 799.

¹¹ **Yaşmak kumaş:** Kadınlarının sokakta ferâce giydikleri vakit yüzlerine tutundukları ince beyaz tülbent. Bkz. Koçu, R. E. (1967). *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları, 240.

¹² Kayıtlarda "*Müteveffânın techiz tekfînine sarf olunan mesarîfat..*" şeklinde ölen kişinin cenaze ve defin işlemlerindeki masrafları terekesinden düşülürdü. Bu miktar genelde 40 kuruş ila 60 kuruş arasına tekabül eden bir meblağ olurdu.

¹³ **Techiz:** Ölünün yıkama, kefenlenmesi. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedi Lügat*, 1226.

Daha sonra tereke sahibi borçlu olarak ölmüşse bu borçlar terekeden hak sahiplerine verilmek üzere çıkarılır. Ayrıca mihir, mahkemeye ait harçlar, dellal (eğer mallar satışa çıkarılmışsa) ve sâireye yapılacak ödemelerin yekûn terekeden çıkarıldığı görülmektedir.

Terekelerden mirasın taksimi dışında, mirasa konu olan mal ve eşyaların incelenmesi de sosyal hayat açısından önemli kayıtlardır. Terekelerden çıkan eşyalar dönemin sosyal ve ekonomik yapısını göstermektedir. Deftere konu olan tereke davalarından tespit edilen ürünler Tarsus'un XIX. yüzyıl sonlarına doğru yer yapısını kısmen de olsa ortaya koymaktadır. Defterde geçen terekelerden Kelâm-ı Kâdim (TŞS: 293, Hüküm: 81-273) diye Kur'an-ı Kerim'in ismi sıkça geçmektedir. Dikkat çekici olan bir başka husus da terekelerde karşılaşılan hayvan postlarıdır. Tespit edilen bu hayvan postlarından o bölgede yaşayan hayvan türleri hakkında genel bir kaniya varılabilir. Ayrıca maddi değer açısından da değerlendirilebilir. 25 Zi'l-hicce 1264 /22 Kasım 1848 tarihli bir kayıta Tarsus'ta Kulak köyü ahalisi olan Malkoç Hüseyin bin Ahmed'in vefatından sonra terekasının varisleri arasında taksim edilmesi verilmiş. Terekede *inek, buzağı, merkep, deve, kıl çadır* ve çeşitli ev ve mutfak araçları tespit edilmiştir. Yekûnu 545 kuruş olan terekeden, eşine mihir borcu 125 kuruş, bargir kirası 20 kuruş, mahkeme harcı 21 kuruş düşüldükten sonra terekeden geriye 379 kuruş kalmıştır. Eşi Ayşe'ye 47 kuruş, oğluna 142 kuruş, büyük kızına 66 ve küçük kızına 66 kuruş olarak pay edilmiştir (TŞS: 293, Hüküm: 101-345).

Sicil kayıtlarında Tarsus'ta vefat eden birçok fakir ve kimsesiz garibanların tereke kayıtları veya terekeleri yoksa da cenaze ve defin masraflarının kaydı da karşımıza çıkmaktadır. Bu davalarda genelde cenaze ve defin masraflarının merkezî hazineden karşılandığı anlaşılmaktadır (TŞS. 293, Hüküm: 1-4)¹⁵. Recep 1264 / 1848 yılının Haziran ayının başından sonuna kadar vefat eden fakir ve kimsesizlerin tereke kaydı ve defin masraflarına harcanan 40 kuruşun kaydı ele alınmıştır (TŞS: 293, Hüküm: 95-331). Bu şekilde Haziran ayı boyunca tam olarak 120 fakir ve kimsesizlerin cenaze ve defin masraflarının merkezi hazineden karşılandığı görülmektedir. Sicilde

¹⁴ **Tekfin:** Kefene sarma, kefenleme. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedi Lügat*, 1243.

¹⁵ Sicilde geçen davada Hüseyin bin Abdullah, Hatice binti Mehmed, Ahmed bin Salih ve İbrahim veledi Artin isimli şahısların fakir ve kimsesiz olduklarını yine bu dört şahsın cenaze ve defin masrafları olan 122 kuruşun hazineden karşılandığı ele alınmıştır. Bkz. "mürd olan fukarâ ve bigânenin muhalledâtı ve techiz ve tekfin mesârifâtı beyân şode. Bâlâda zıkr olunan dört nefer, ma'rifet-i şer'-i şerîf techiz ve tekfin mesârifâtı yüz yirmi iki guruş sandıktan i'tâ olunmak için tahrîr kıldı.12 Z sene 64" şeklindeki ifadelerden anlaşılmaktadır.

ayrıca dikkat çeken önemli bir ayrıntı vefat eden kimsesizlerin varisleri olmaması konusudur. Varisleri olmadığından genelde terekeleri hesaplanarak hazineye aktarılmıştır.

12 Muharrem 1265 / 8 Aralık 1848 tarihli bir sicilde Tarsus'ta Küçük Minare Mahallesinden olan Hatice binti Abdullah'ın vefat etmesinden sonra varisleri olmadığından terekesinin hazine müdürü Beşir Ağa tarafından hesaplanarak hazineye aktarılması konusu ele alınmıştır. Tereke aktarılmadan önce merhumun hayattayken mevcut olan borçları kapatılarak, daha sonra cenaze ve defin masrafları düşüldükten sonra kalan miktarın hazineye aktarıldığı kayıtlıdır. Tablo 6'ya baktığımızda yine dikkatlerden kaçmayan ayrıntılar vardır. Özellikle kalan bir miktar soğanın da kaydedilmesi bu dönemde tereke kayıtlarının ne kadar hassas bir şekilde tutulduğu görülmektedir (TŞS: 293, Hüküm: 88-302).

Terekelerden Tespit Edilen Mal Çeşitliliği

Kayıtlarda mirasın taksimi dışında, mirasa konu olan mal ve eşyaların incelenmesi de sosyal hayat açısından önemli kayıtlardır. Bunun yanında ev eşyalarının kullanımı da barınma ihtiyacı kadar önemlidir. Eşyaların çeşitliliği ve sayısı, kişinin veya ailenin, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını yansıttığı kadar hayat tarzını da ortaya koyar (Demirel vd., 1992: 706). Ayrıca Terekelerden çıkan eşyalar dönemin sosyal ve ekonomik yapısını da göstermektedir. Deftere konu olan tereke davalarından tespit edilen eşyalar Tarsus'un XIX. yüzyıldaki kültürel, sosyal ve ekonomik hayatı hakkında önemli ipuçları vermektedir (TŞS: 293, Hüküm: 1-56-66-67-193-197)¹⁶.

İnsan fitratından kaynaklanan örtünme ihtiyacı iklime, malzemeye, kültüre, dine ve coğrafyaya göre şekillenmiştir. Osmanlı toplumunun da sahip olduğu dinî ve örfî kültürün etkisi neticesinde zengin ve çeşitli bir giyim-kuşam kültürü ortaya çıkmıştır. Osmanlı toplum yapısında Müslim, gayrimüslim, askerî, meslekî, dinî, tasavvufî, kadın-erkek zümre ya da gruplara ait farklı giyim-kuşamlar bulunmaktadır (Demirel vd., 1992: 717). İncelediğimiz sicil kaydında geçen terekelerden dönemin giyim-kuşamının tespiti mümkündür. Tespit edilen giyim-kuşama dair eşyalar tablolar halinde verilmiştir¹⁷. Tespit edilen kıyafetler arasında *entari*, *peştamal*, *şal*, *şalvar*, *dizlik*, *don*, *kemer*, *ayakkabı* gibi birçok giyim eşyası bulunmaktadır. Ayrıca *İngiliz şalı*, *Kırım keçesi* gibi kıyafet isimlerinin geçmesi bölgede giyim-kuşama dair bir etkileşim olduğunu göstermektedir. Bu

¹⁶ Sicilde tespit edilen günlük eşyalar için bkz. Ekler, Tablo 1.

¹⁷ Sicilde Tespit edilen giyim-kuşam eşyaları için bkz. Ekler, Tablo 2.

bilgilerden giyim kuşama dair ticarî ilişkilerin olduğu sonucuna da varılabilir¹⁸.

Ayrıca terekelerde sık rastlanılan bir diğer önemli durum ise mücevherat ve süs eşyasıdır. Terekelerden bilezik, yüzük, altın gerdan gibi birçok takı tespit edilmiştir. Gümüş takılar çoğunlukta olmakla beraber altın takılara da rastlanmıştır. Özellikle kadın aksesuarları içerisinde altın, gümüş ve inci dikkati çekmektedir. Tespit edilen takı ve mücevherata dair eşyalar da tablo şeklinde verilmiştir¹⁹. Terekelere bakıldığında özellikle *altın gerdanlık*, *altın cübbe*, *altın terki*, *altın toka*, *altın terazi*, *altın burma çift*, *altın çeleme* ve *altın yüzük* gibi çok sayıda altından yapılan takı ve ziynet eşyaları geçmektedir. Bunun yanında *mısır altını*, *altın mahmudiye*, *mecidiye*, *islâmbol altını* gibi altın çeşitleri de terekelerde dikkat çeken çeşitler olup ticaretin olduğunun göstergeleridir. Ayrıca var olan bu ziynet eşyaları mevcut olduğu dönemin ekonomik düzeyini yansıtması açısından oldukça ehemmiyetlidir.

Terekelerden tespit edilen önemli eşyalardan biri de mutfak eşyalarıdır. Kullanılan eşyalar dönemin refah düzeyini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Terekelerden tespit edilen mutfak eşyaların başında *kahve takımı*, *kahve cezvesi*, *sini*, *fincan*, *tas*, *kaşık*, *leğen*, *bıçak* gibi eşyalar gelmektedir. Kullanılan eşyaların çoğunun gümüş ve bakırdan yapıldığı görülmektedir. Özellikle tas ve fincanların gümüşten olduğu görülmektedir. Bunlar arasında gümüş leğen ve kazan da geçtiği gibi bunların bakırdan olanları da tespit edilmiştir. Bu eşyalardan dönemin üretimi ve tüketiminin neler olduğu hakkında bilgilere ulaşmak mümkündür. Yukarıda da belirtildiği gibi kullanılan eşyalar dönemin refah düzeyini gösterdiği gibi temizlik anlayışını da göstermektedir. Terekelerden tespit edilen eşyalar arasında özellikle *leğen*, *güğüm*, *ibrik* ve *hamam tasının* geçmesi hijyene önem verildiğini göstermektedir. Başka dikkat çeken ayrıntı da terekelerde mutfığa dair ufuk eşyaların dahi kayıt altına alınması dikkat çekicidir. *Suriye demlik*, *kosova tepsi* eşyalarda ticari ilişkileri gözler önüne sermektedir²⁰.

Terekelerde tarımsal ürünlerden bahsedilirken zahire diye genel bir ifade kullanılmaktadır. Mevcut tarımsal ürünlere baktığımızda *hınta* (*buğday*), *pirinç* gibi hububatların yanında Akdeniz iklimin karakteristik tarım ürünleri olan *portakal*, *mandalina*, *zeytin*, *badem* gibi ürünlerde geçmektedir²¹. Günümüzde de narenciye

¹⁸ Bir Tereke örneği için bkz. Ekler, Tablo 10.

¹⁹ Sicilde tespit edilen süs ve ziynet eşyaları için bkz. Ekler, Tablo 3.

²⁰ Sicilde tespit edilen mutfak eşyaları için bkz. Ekler, Tablo 5.

²¹ Sicilde tespit edilen yiyecek-içecek maddeleri için bkz. Ekler, Tablo 6.

ve diğer ürünler Tarsus'un önemli ekonomik gelirlerinden biri olarak sayılmakta hatta bu bölgede yetiştirilen ürünler yurt içi ve yurt dışına ihraç edilmektedir. Tüm bunlar değerlendirildiğinde narenciye üretiminin bölgede önemli bir tarımsal faaliyet ve ekonomik değere haiz bir geçim kaynağı olduğu sonucuna varılmaktadır.

Sicilde Geçen Meslek Grupları

Tek bir sicil defterinden hareketle Tarsus'un ekonomik yapısını ortaya koymak mümkün değildir. Fakat azda olsa sicilde geçen çarşılar, dükkânlar, lakaplar ve meslekler o dönemin iktisadî yapısı hakkında fikir vermektedir. Defterde geçen lakaplardan o kişilerin o mesleği yaptığı anlamına gelmeyeceği tabiidir. Fakat genel bir kanaat oluşturması açısından önem arz etmektedir. Sicilde çok geniş bir meslek grubuyla karşılaşmaktadır. Sicilde adı geçen meslek grupları; *Kuyumcu, Hekim, Kahveci, Çerçi, Kebapçı, Çamaşırçı, Bakraççı, Çulhallık, Pastırmacı, Bakkal, Pekmezci, Pabuççu, Sarraf, Rençber, Manav, Pastacı, Sürekçi, Tüccar, Katırcı, Berber, Nalbant* şeklindedir. Bu mesleklerin yanında sicilde *çarşı, Pazar, hamam ve hanlarında* adı geçmektedir. Bunlar; Hamam-ı Cedid (TŞS: 293, Hüküm: 7), Bedesten (TŞS: 293, Hüküm: 20-105), İncenin Meyhanesi (TŞS: 293, Hüküm: 107) Hayvan Pazarı (TŞS: 293, Hüküm: 32-135), Şaban Ağa ve Hindi Hanı (TŞS: 293, Hüküm: 78), Aynı Cebel Hanı ve Hamam-ı Atik'tir (TŞS: 293, Hüküm: 7). İsmi geçen çarşı, pazar ve dükkân isimleri Tarsus'un iktisadî hayatı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu bilgilerden hareketle o dönemde canlı bir ticarî hayatın olduğundan söz edebiliriz.

Sicilde Geçen Hayvan Türleri

Sicilde bulunan birçok tereke taksimatında küçük ve büyükbaş hayvan adına rastlanmaktadır. Ayrıca kayıtlarda bu hayvanların alım-satımı da yapılarak ticaret için kullanıldığı da tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra bu hayvanların beslenme ihtiyacı için kullanıldığı görülmekte ve bunların yününden yapılan birçok elbise veya ev eşyası da yine terekelerde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunlar ortak bir şekilde değerlendirildiğinde Tarsus'ta hayvancılığın çok canlı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Sicilde gerek Tarsus'tan gerekse başka vilayet, sancak, kaza ve köylerden alınan hayvanların türleri ve fiyatları verilmiştir. Bu hayvanlarla ilgili davalarda hayvanlar ayrıntılı bir şekilde tarif edilmektedir. Tabloda verilmiş olan örnekte de kaç adet hayvan olduğu, fiyatı ve cinsi belirtilmektedir. Ayrıca sicilde geçen

davalarda hayvan fiyatlarının da tespiti mümkündür. Sicilde geçen hayvan isimleri ve fiyatları tablo halinde verilmiştir²².

Tarsus'taki Nahiye, Mahalle ve Köyler

293 Numaralı Tarsus Şer'iyeye Sicili'nde Tarsus'a bağlı nahiye, köy ve mahalle isimleri geçmektedir. Bu isimler arasında Tarsus merkeze bağlı 26 mahalle ismi tespit edilmiştir. 26 mahallesinin olması Tarsus'un büyük bir yerleşim yeri olduğunu ortaya koymaktadır. İsimleri verilen mahallelerden sadece Sûfiler, Debbağhâne ve Câmî'un-Nur Mahalleleri günümüze kadar ismini değiştirmeden gelebilmiştir. Diğer mahalleler ise mevcut oldukları devirde Tarsus'un önemli mahalleleri olarak bilinmektedir. Defterde dikkat çeken başka bir husus mahallelerin büyük çoğunluğunun şahıs adlarıyla anılmasıdır. Çok az sayıda camii ve yer adıyla anılan mahalleler de bulunmaktadır. Tarsus'a bağlı 4 nahiye tespit edilmiştir. Bunlar Kuştimur, Nemrun, Gökçeli ve Gülek nahiyeleridir. Ayrıca Tarsus'a bağlı 72 köy tespit edilmiştir. Belgelerde geçen mahalle ve köy isimleri tablo halinde verilmiştir²³.

Tarsus'taki Devlet Görevlileri

293 Numaralı Tarsus Şer'iyeye Sicilinde askerî sınıfa mensup birçok kişinin ismi geçmektedir. Sicilde adı geçen bu kişilerin rütbeleri ve görevleri de tespit edilmiştir. Ayrıca belgelerde görüldüğü gibi vefat edenler arasında askerî sınıfa mensup birçok kişi de bulunmaktadır. 17 Cemâziye'l-âhir 1264 / 21 Mayıs 1848 tarihli bir sicilde, Kızıl Murad Mahallesi'nden olup vefat eden Tarsus Alay Beyi Ömer Ağa'nın terekesinin mahkemece hesaplanıp kaydedilmesi ve varislerine pay edilmesi ele alınmıştır (TŞS: 293, Hüküm: 342). Yine bu terekede geçen başka bir askeri görevli de Miralay Ali Bey'dir. Miralay Ali Bey, Alay Beyi olan Ömer Beyin damadıdır ve aynı zamanda terekenin hesaplanmasından sorumlu görevlidir. Belgelerde de görüldüğü gibi kayda geçen davalarda askerî sınıfa mensup olup vefat eden kişilerin hayattayken hangi rütbede görev yattığı net bir şekilde kayda alınmıştır. Buna benzer birçok belge bulunmaktadır. Farklı bir belgede Mühendishâne-i hümâyûn vazifesine Binbaşı İzzet Bey'in tayin edildiği ve kendisine maaş olarak da yedi yüz kırk guruş tahsil edildiği kayıtlıdır (TŞS: 293, Hüküm: 214). Defterde tespit edilen askeri sınıfa mensup kişiler: Onbaşı Samankololu İbrahim (TŞS: 293, Hüküm: 135), Miralay Rıza Bey (TŞS: 293, Hüküm: 135),

²² Sicilde tespit edilen hayvan türleri için bkz. Ekler, Tablo 4.

²³ Sicilde tespit edilen mahalle ve karye adları için bkz. Ekler, Tablo 7.

Miralay Ali Bey (TŞS: 293, Hüküm: 342), Binbaşı İzzet Bey (TŞS: 293, Hüküm: 209), Alay beyi Ömer Ağa (TŞS: 293, Hüküm: 342) ve Sipahi Hacı Mehmet (TŞS: 293, Hüküm: 347)

Belgelerde bunların dışında ayrıca, *köhne silahlık ve gem, kara takım tabanca, tüfenk, yay, at başlığı, tüfenk taşı, kılıç, bel bıçağı, hançer, silah kayışı* (TŞS: 293, Hüküm: 67-87-97-118-157-252) gibi pek çok askeri amaçla kullanılan araç-gereç adı da geçmektedir. Bu askeri araç-gereçlerle dönemin savaşları ve bunların şiddeti hakkında önemli derecede bilgiler elde etmek mümkündür. Defterde bu yıllar arasında birçok resmî görevlinin adı ve görevi yer almaktadır. Defterde tereke sayımlarında en çok adı geçen İbiş Ağa bu dönemde hem Tarsus meclis azası ve hem de beytü'l-mal memuru olarak görev yapmaktadır (TŞS: 293, Hüküm: 66).

Sicilde ayrıca Adana valisinin Mustafa Paşa olduğuna birçok belgede rastlanmaktadır. Genelde Adana eyaletiyle yapılacak olan resmi yazışmalar veya yapılan tayinlerden dolayı olan yazışmalarda Mustafa Paşanın adı zikredilmektedir (TŞS: 293, Hüküm: 113-280). Sicilde geçen isimlere bakıldığında genelde önemli devlet görevlerinde buldukları anlaşılmaktadır. Adana ve Maraş eyaletleri valisi Mustafa Paşa, Kara İsalu kaymakamı Yakup Bey, Tarsus kaymakamı Ali Bey ve en sonda da Darphâne-i âmire müdürü Mehmed Zahid Paşa'nın adları geçmektedir. Bu tür belgelerde genelde dönemin resmi çalışanları hakkında da önemli bilgiler aktarılmaktadır. Yine belgelerde mahkeme kâtibi Ahmed Efendi (TŞS: 293, Hüküm: 122), zaptiye Hacı Süleyman ve zaptiye Mülazımı Hasan Ağa (TŞS: 293, Hüküm: 154), ulak Şerif Mehmed (TŞS: 293, Hüküm: 122) gibi isimler ve meslekler geçmektedir. Sicilde resmî görevliler genel olarak davalara şahit gösterilme, asker sevkiyatı, iskelelerin güvenliği ve işleyişi, gümrüklerin korunmasını sağlamak şeklinde geçmektedir. Araştırma konusu olan 293 numaralı defterde geçen resmî devlet görevlilerinin isimleri ve görevleri tablo halinde verilmiştir²⁴.

Gayrimüslimler

Söz konusu Şer'iyeye Sicilinde gerek terekelerde, gerekse diğer belge türlerinde yapılan inceleme neticesinde birçok gayrimüslim ismine rastlanmıştır. Sicilde Rum, Fransız ve Ermenilerin bölgede yaşadığını veya bölgeye ticarî amaçlı geldiklerini görmekteyiz. Buradan hareketle bölgede çeşitli ırk ve milletten insanın birlikte

²⁴ Sicilde tespit edilen devlet görevlilerinin isimleri ve görevleri için bkz. Ekler, Tablo 8.

hayatını idame ettiğini söyleyebiliriz. Osmanlı toplumu içerisinde iç içe yaşayan ahalinin komşuluk gibi sosyal münasebetlerde din etkisinin ön plana çıkmadığı görülmektedir. Bununla birlikte her üç dinin müntesipleri kendi dini inanışlarının gereğini yerine getirmede sıkıntı çekmedikleri anlaşılmaktadır (Tekin, 2014: 121). Sicilde geçen gayrimüslimler genelde ticaret ve zanaatla uğraşmaktadırlar. 17 Cemâziye'l-âhir 1265 / 10 Mayıs 1849 tarihli sicilde geçen bir örnekte Aslen Kayserili olup Tarsus'ta bakraçlık ticaretiyle meşgulken vefat eden Sahak veled-i Toros'un terekesinin kaydı ele alınmıştır. Terekeye bakıldığında Toros vefat ettikten sonra kalan malları babası olan Troses veled-i Karabet'e mahkeme huzurunda hesaplanarak teslim edilmiştir (TŞS: 293, hüküm. 90). Davalardan anlaşılıyor ki Osmanlı mahkemelerinde birçok gayrimüslim davası da çözüme kavuşturulmuş ve bunlar da Osmanlı tebâsı gibi mahkemelerden faydalanmıştır.

Sicilde geçen yine farklı bir davada Zehyan Mahallesi sakinlerinden olan Kirkor veled-i Karabet'in vefat etmesinden sonra kalan mallarının eşi Mariya veled-i Miyad ve çocukları Artin, Marta ve Giyane arasında pay edildiği anlaşılmaktadır. Terekede birçok eşya geçmekte, fakat dikkat çeken eşyaların başında seccade gelmektedir. Gayrimüslim terekesinde seccadenin bulunması yine bu dönemde Müslüman ve gayrimüslimlerin ne kadar iç içe yaşadıklarını göstermesi açısından önemlidir (TŞS: 293, Hüküm: 247). Sicilde dikkatimizi çeken diğer önemli bir belgede bir zımmının Müslüman olması ve Ali Rıza adını almasıdır (TŞS: 293, Hüküm: 149). Sicilde adı geçen gayrimüslimler ve görevleri tablo halinde verilmiştir²⁵.

Dinî Hayat

Bir şehrin dinî, kültürel ve sosyal hayatı hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayan kurumların başında ibadethaneler, hayır ve eğitim kurumları gelmektedir. Gerek İslamiyet öncesi dönemde ve gerekse İslamiyet sonrasında kurulan Türk devletlerinde devletin temel görevi, ahalinin refah ve huzurunun sağlanması olmuştur. Bu hadise Kutadgu Bilig başta olmak üzere, hükümdarlara, şehzadelere ve devlet adamlarına devlet yönetiminin inceliklerini anlatmak amacıyla yazılmış siyasetname ve vasiyetname, türü eserlerde özellikle vurgulanmıştır. Tarihimizde bu vazifeyi yerine getiren kurum ise vakıf müesseseleri olmuştur. Vakıf, şahısların kendilerine ait menkul veya gayrimenkul mallarını veyahut nakit paralarının toplumun yararına bağışlamaları olarak tanımlanabilir. Vakfın menşei Roma ve Bizans'a

²⁵ Sicilde tespit edilen gayrimüslimlerin isimleri ve görevleri için bkz. Ekler, Tablo 9.

kadar dayandırılmakla birlikte (Yediyıldız, 2012: 479-80), bu müessesenin çeşitli şekillerde bütün toplumlarda bulunduğuna şüphe yoktur. Bu arada vakfı, sadece İslami kökenli sayan bazı uzmanlar da vardır (Akgündüz, 1988: 22). Vakıf, Menfaati ibâdullahâ ait olur veçhile (ait olmak üzere) bir a'yın Cenab-ı Hakkın mülkü hükmünde olmak üzere temlik ve temellükten mahpus ve memnu kılmaktır (Öztürk, 1983: 28).

Vakıf kelimesinin Kur'an-ı Kerim'de terim olarak geçmemesine ve hadiste de "sadaka-i cariyeye" olarak nitelendirilmesine karşılık; vakıfların amacını teşkil eden her türlü "birr u hayr" ve "birr u takva" nasta geniş çapta anlatılmış, insanlar bu iyilik ve güzellikleri işlemeye teşvik edilmiştir (Öztürk, 2005: 12). Vakıf müessesesi hakkında muhtelif mezheplere mensub İslâm hukukçuları tarafından kurulmuş olan nazari sistemlere göre vakıf, doğrudan doğruya İslâmiyetle gelen bir müessesedir. İmam Şafî'ye göre Arabistan'da İslâmiyetten evvel vakıf mevcut değildi. Bazı İslâm müellifleri, İbrahim Peygamber tarafından yapılan vakıfların mevcudiyetinden de bahsederler (Köprülü, 1942: 3-4). Müslüman Türk devletlerinden Büyük Selçuklu devrinden itibaren vakıf müessesesi Türk devletlerinin toplum hayatında daha etkili şekilde rol oynamaya başlamıştır. Bu devirde ve sonrasında kurulan vakıf hastahaneler, medreseler, darüşşifalar, camiler, imaretler ve benzeri vakıfların yerleşim birimlerinin gelişmesinde büyük etkileri olmuştur (Baş ve Tekin, 1995: 19).

Vakıflar başlangıçta şahsi ihtiyaçların karşılanması amacıyla ortaya çıkmışken daha sonraki süreçlerde, bu müesseseye ilgi gösteren milletlerin sosyo-kültürel yapısı, ihtiyaçları eğilimleri ve zenginliklerine göre gelişerek hayatın her safhasında yerini almıştır. Özellikle Osmanlılar da hem ferdi hem de devleti ilgilendiren bir yaşam biçimi haline gelmiştir (Öztürk, 1995: 19). Osmanlı döneminde toplumdaki sosyal dengenin büyük ölçüde vakıflar tarafından sağlandığını biliyoruz. Osmanlı şehirlerinin kuruluş ve gelişmesinde önemli bir rolü bulunan cami, medrese, vakıf vb. yapılar şehirlerin vazgeçilmez unsurları olup mimarî yapı açısından da dinî eserlerin başında gelmektedir. Bilhassa devlet toplum ve fert ilişkisi açısından vakıfların yüzyıllarca sosyal barışın ve sosyal adaletin sağlanmasında birinci derecede vazife üstlendiği kabul edilmektedir.

293 numaralı defterde Tarsus'a ait birçok cami ve vakıf ismi geçmesine karşılık medrese ismi sadece bir hükümde yer almaktadır. Sicilde fazla sayıda hayır müessesesinin bulunması şehirde canlı bir dinî ve kültürel hayatın varlığının kanıtıdır. Cami, Vakıf ve zaviye isimleri sicil kayıtlarında genelde bu hayır kurumlarındakiler vefat

ettiklerinde tereke sayımlarında veya buralara görevli atarken geçmektedir. 23 Zilhicce 265 / 9 Kasım 1849 tarihli bir vesikada Tarsus'ta Ali'nin, Kubad Paşa Medresesinde görevliyken vefat etmesi neticesinde tereke kayıtlarında vakıf görevlisi olduğu anlaşılmaktadır (TŞS: 293, Hüküm: 105).

Sicilde Ulaş Nahiyesine bağlı olan mezralarda 1850 Mart itibariyle Yenice Şeyh Vakfı 2100 kuruşa, Rüstem Bey Vakfı 2700 kuruşa ve Avretli Câmî'-i Şerif Vakfı 700 kuruşa Hasancanoğlu Mehmed üzerine karar kılındığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda kefil takdim etmek şartıyla toplamda 27.400 kuruşu mîrî usulü taksitle Adana mal sandığına ödenmesi için karar verilmiştir. Yine davada kefil olarak Hacı Velioglu Durmuş'un adının geçmesi bu dönemde yine davalara ne kadar önem verildiğinin anlaşılması açısından önemli bir ayrıntıdır (TŞS: 293, Hüküm: 139). Bir sicil kaydında birkaç vakıf adının geçmesi ise bu dönem itibariyle Tarsus'ta vakıf müessesesinin canlılığını gözler önüne sermektedir. Başka bir sicil kaydı incelendiğinde Tarsus'un Gökçelü nahiyesine bağlı Talakderesi Mahallesinde bulunan Osman Aşık zâviyesi vakfına hayır işlerini yerine getirmek için Seyyid Halil'in tayin edildiği anlaşılmaktadır (TŞS: 293, Hüküm: 177). Sicil kayıtlarında adı en çok zikredilen vakıf, medrese, cami ve mescitler şunlardır; Kabakçı Mescidi Şerif, Kubad Paşa Medresesi (TŞS: 293, Hüküm: 105), Yenice Şeyh Vakfı (TŞS: 293, Hüküm: 139), Rüstem Bey Vakfı (TŞS: 293, Hüküm: 139), Avretli Câmî'-i Şerif Vakfı (TŞS: 293, Hüküm: 139), Osman Aşık Zâviyesi vakfı (TŞS: 293, Hüküm: 176), Cami'-i Nur Vakfı (TŞS: 293, Hüküm: 352), Kaplıca Kışlağı Camii (TŞS: 293, Hüküm: 342), Küçük Minare Camii (TŞS: 293, Hüküm: 334).

Sonuç

Araştırmamızı ihtiva eden 293 numaralı Tarsus Şer'iyeye Sicili (H.1264-1266 / M.1848-1850) defter iki yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. 172 sayfadan ve 108 hükümden oluşan sicil defterinde, büyük bir çoğunlukla terekeler, iktisadî-ticârî ve cezâî davalar yer almaktadır. Bunun dışında açılan davaların genellikle arazi davası, miras davası, mal alım-satımı hususunda açılan davalardan oluştuğu görülmektedir. Ayrıca sicilde vefat eden ve varisi olmayan birçok kişinin kalan mallarının hazineye aktarıldığı malumdur. Bunun yanı sıra aile hukukuna dair vasiyet, vasî tayini, vekâletname gibi belgeler bulunmaktadır. Yine merkezden gönderilen emirname ve atamaya dair berat belgeleri bulunduğu gibi merkeze gönderilen şikâyetlere dair belgeler de defterde yer alan kayıtlar arasındadır. Bu yönüyle davalar, bölgedeki etnik, sosyal ve iktisadî yapıyı aksettirir.

Bu belge çeşitlerinden yararlanarak Tarsus'un idarî, sosyal, askerî ve iktisadî yapısı hakkında pek çok bilgi elde edilmektedir. Ticarî ilişkilerde alacaklı ve borçluların unvan ve lakapları kişilerin sosyal hayattaki yerlerini göstermesi bakımından da önem arz etmektedir.

Araştırmamız kapsamında rastladığımız davalarda adı geçen para birimleri sayesinde ise iktisadî koşullar ve ticarî hayata ilişkin konularda bilgi sağlayabilmekteyiz. Tarsus'un genel bir nüfus veya arazi tahriri yapılmadığından şehrin toplam nüfusu hakkında genel bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla Tarsus'ta 26 mahalle, 4 nahiye ve 72 karye bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin belki de o dönemde vasat şehirlerinden biri olan Tarsus'ta mahkemede tutulan sicillerin şehrin ve Osmanlı tarihinin aydınlatmasındaki payının büyük olduğu açıktır. 293 Numaralı Tarsus Şer'iyeye Sicili XIX. yüzyılın ortalarında Tarsus'un yerel tarihi açısından kendine has bir özelliği bulunmaktadır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Tarsus Şer'iyeye Sicili, Numara: 293.

Araştırma Eserler

- Akgündüz, A. (1980). *Şer'iyeye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümleri*. 1, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını.
- Akgündüz, A. (1988). *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Akgündüz, A. (2002). İslâm Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tatbiki: Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicilleri. *Türkler Ansiklopedisi*, 10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 54-68.
- Aydın, M. A. (1985). *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Barkan, Ö. L. (1993). Edirne Askerî Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659). *Belgeler Türk Tarihi Belgeleri Dergisi*, 3(5-6), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Baş, Y. ve Tekin, R. (2007). *Maraş Vakıfları (Dulkadirli ve Osmanlı Dönemi)*, Konya: Oğuz Dulkadiroğlu Bektik Kültürünü Yaşatma Derneği.
- Cin, H. (1974). *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Cin, H. ve Akgündüz, A. (20119). *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını.

- Demirel, Ö. (1992). Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, 97-161.
- Demirel, Ö., Tuş, M. ve Gürbüz, A. (1992). Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam (XVI-XIX Yüzyıllar). *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, 2*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, 703-755.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Doğan, İ. (1999). Osmanlı Ailesinin Sosyoloji Evreleri: Kuruluş, Klasik ve Yenileşme Dönemleri. Güler Eren (Ed.), *Osmanlı, 5* (371-396). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8 (1-2), 45-67.
- Kafesoğlu, İ. (2003). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kankal, A. ve Taş, K. (2006). *195 Nolu Mardin Şer'iyeye Sicili Belge Özetleri ve Mardin*. İstanbul: Mardin Valiliđi Yayını.
- Karataş, A. İ. (2005). *Mahkeme Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılda Bursa'da Gayrimüslimler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Kazıcı, Z. (2003). *Osmanlı Toplum Yapısı*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Koçu, R. E. (1967). *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları.
- Köprülü, F. (1942). Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü. *Vakıflar Dergisi*, 2, 457-472.
- Köymen, M. A. (1975). Alp Arslan Zamanı Türk Toplum Hayatı. *Selçuk Araştırmaları Dergisi*, 4, 127-155.
- Kurt, A. (2012). Dünden Bugüne Türk Ailesi, Mehmet Zincirkıran (Ed.), *Dünden Bu Güne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (335-364). İstanbul: Nova Yayınları.
- Oğuz, İ. (2006). *Tarsus Şer'iyeye Sicillerine Göre Mersin Kentinin Kuruluş Öyküsü*. Mersin: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Yayını.
- Ortaylı, İ. (2001). Kadı. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 24, (69-73). İstanbul: Diyanet Yayınları.
- Öztürk, N. (1983). *Menşeyi ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Öztürk, N. (1995). *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öztürk, N. (2005). İslâm ve Türk Kültüründe Vakıflar. *Vakıflar Dergisi*, 29, 7-20.

- Öztürk, S. (1995). *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 3, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.
- Poş, A. (2008). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Tarsus'ta Müslim-Gayrı Müslim İlişkileri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 593-619.
- Tabakoğlu, A. (1992). Osmanlı Toplumunda Aile. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi-1*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.
- Tekin, R. (2014). *İstanbul'da Gayrimüslimlerin Gündelik Yaşamları*. Ankara: Atıf Yayınları.
- Uğur, Y. (2010). Şer'iyeye Sicilleri. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 39, 8-11, Ankara: Diyanet Yayınları.
- Ulutaş, S. (2006). Tarsus Şer'iyeye Sicilleri ve Arşiv Belgeleri Işığında Menemencioğlu Aşireti'nin Mısırlılara ve Osmanlı Devleti'ne İkili Yardım Faaliyetleri (1832-1841). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 369-392.
- www.dunyasozluk.com. Erişim:15.06.2020.
- Yediyıldız, B. (2012). Vakıf. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, 3, (479-486). Ankara: Diyanet Yayınları.

Ek Beyan

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Ekler

Tablo 1: Terekelerden Tespit Edilen Ev Eşyaları

Sepet ²⁶ 3	Kürek 7	Orak 2	Kilim 25	Yağmurluk 55	Mumdanlık 2
Saat 130	Dürbün 6	Heybe 8	Kantar 10	Seccade 39	Burgu 2
Çuval 8	Muşamma 23	Hasır 3	İplik 2	Şemsiye 6	Yorgan 12
Sandık 35	Divid 35	Minder 10	Tas 2	Sabun 2	Elek 6
Tarak 8	Balta 8	Sandalye 4	Kömür ?	Sini 6	Sıyane 8
Kilit 2	Beşik ?	Çamaşır teknesi 6	Tekfur Bardağı 46	Kurt Derisi 5	Öküz Derisi 7
Zil 40	Matkap ?	Ayna 10	Telpare ?	Zimba 1	Nil Çıra 3
Leğen 3	Perde 3	Zarf 14	Nal Çekiç 6	Masa ?	Nargile ?
Hasır 5	Geyik Postu 3	Dana Postu 5	Davar Postu 3	Mih?	Şam Palanı 70
Ustura 2	Yastık 3	Terazi 10	Şamdan 15	Hurç 2	Döşek 10
Kerpeten 13	Tespîh 3	Keser 7	Şişe2	Kına Kıyye 25	Tabanca 56
Farissaat 10	Saman yük ²⁷ 2	Endaze ²⁸ 96	Makas 2	Seyf66	Mecrefe ²⁹ 2
Gügüm 75	Abdest leğeni 35	Düğme 1	El değirmeni 10	Tenbaki ³⁰ 17	Tütün Kasesi ?
Zincir 3	Üzengi 3	Pamuk ?	Gözlük ?	Çekiç 3	Süpürge 2
Kızak ?	Hokka ³¹ 15	Mil 6	Battaniye ?	Kafes	Boya ?
Harani ³² ?	Buhurdanlık ³³ 5	Terlik 6	Özengi ?	Mih Örsü 15	Nal Örsü 40
Deve Turuku ?	Nal 10	Kandil ?	Araba ?	Yatak Takım 43	Ağaç Tarak 30
Silahlık 10	Fener 5	Helke 15	Kazma 2	Dirgen 3	Saban 25

²⁶ Verilen rakamlar mevcut eşyanın değeridir ve kuruş olarak belirtilmiştir.

²⁷ Saman yük şeklinde tartılmaktadır ve 1 yük=2 kuruş.

²⁸ **Endâze:** Eskiden kullanılan, altmış beş santimetre boyunda bir uzunluk ölçüsü. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 253.

²⁹ **Mecrefe:** Genellikle ağaç diplerini çapalamak için kullanılan kare şeklindeki balta. Bkz. www.dunyasozluk.com. Erişim:15.06.2020.

³⁰ **Tenbâki:** Özellikle İran'da yetişen, Türkiye'de de Hatay ve Konya illerinde yetiştirilen, nargileyle içilen bir tütün türü. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 1255.

³¹ **Hokka:** Metalden, camdan ya da seramikten yapılmış, içine yazı mürekkebi konulan küçük kap. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 431.

³² **Hareni:** Bakır ya da seramik tencere. Ya da büyük tencereye hareni denilmektedir. Bkz. www.seslisozluk.net.

³³ Buhurdanlık: Dinî törenlerde yakılan kokulu ağaç vb. maddeler, tütsü. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 125.

Tablo 2: Terekelerden Tespit Edilen Giyim-Kuşama Dair Eşyaları

Mintan 20	Yelek 6	Don 4	Sako 106	Pantolon 8	Kemer 5
Cepken ?	Şalvar 5	Boğça 3	Eldiven 5	Bez Top ?	Kuşak 13
Cübbe 100	Yazma ?	Papuç 5	Kaftan ³⁴ ?	Çorap 2	Yün şalvar ?
Yemeni ³⁵ 6	Frenk Şalı 25	Çizme 3	Şal 22	Kürk ³⁶ 100	El Peşkiri 20
Mahrem 83	İçlik ³⁷ 3	Entari 22	İhram 5	Sarık 3	Ayakkabı 10
Diz peşkiri ³⁸ 15	Peştamal ³⁹ 2	Köhne İhram 5	Meydani içlik 20	Fes 5	Mes 3
Beyaz Dızlık 8	Elbise 11	Ahmediye sarık	Yaşmak kuşak 13	Siyah Çarşaf 10	Beyaz Çarşaf 10
Beyaz Sarık 3	İngiliz şalı 20	İpek kuşak ?	Yazma çaputu?	Atkı 3	Aba 13
Namusiye 20	Cibin takım 15	Kösele 38	Üstlük 30	Femane 35	Abani 15
Meşlah 10	Çarık 15	Peşkir 20	Uçkur 1	Çul 15	Yaşmak 13

Tablo 3: Terekelerden Tespit Edilen Ziyinet Eşyaları

Gümüş yüzük 5	Altın yüzük 20	Gümüş bilezik ?	Altın taşlı yüzük ?	Sim Bilezik 150	Mecidiye altın100
Denk sim bilezik ?	Çift altın küpe 60	Gümüş sürmedanlık ?	Altın gerdan 100	Sim kuşak 150	Bıçaklı altın ?
Sim küpe ?	Altın burma çift ?	Altın çeleme 230	Mısır altın 90	Altın cübbe 750	Altın Küpe Çift 120
Zümrüd küpe çift ?	Altın terazi 5	Altın toka ?	Altın terki 50	İslambol altın 188	Altın mahmudiye 80

Tablo 6: Sicilde Adı Geçen Hayvan Cinsi

Camuş 200	Merkeb 43	Kaz ?	Siğir ?	At 415	Balık ?
Koyun ?	Kır tay 150	Öküz 200	Bargir 380	Dana 200	Sıpa 50
Tosun 75	İnek 95	Arı 10	Koç ?	Katır ?	Düğe 50
Deve 415	Kısrak 250	Buzağı ?	Kuzu ?		

³⁴ Kaftan: 1828 den önceki eski kıyafetten üste giyilen astarsız elbise. Bkz. Koçu, *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, 137.

³⁵ **Yemeni**: Kalıpla basılıp elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tülbent. Bkz. Koçu, *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, 137.

³⁶ **Kürk**: Tüyleri yumuşak ve güzel hayvanların giyimde kullanılmak üzere süreti mahsusa da hazırlanmış postları ve postlara kaplanmış kumaşlarla yapılmış üstlük elbise. Bkz. Koçu, *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, 165.

³⁷ **İçlik**: Kışın elbise altına giyilen pamuklu giysi. Bkz. Koçu, *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, 133.

³⁸ **Peşkir**: Genellikle pamuk ipliğiyle dokunmuş havlu. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 1015.

³⁹ **Peştamal**: Bele bağlanan ve vücudun belden aşağı kısmını örten bez. Bkz. Koçu, *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, 191.

Tablo 4: Terekelerden Tespit Edilen Mutfak Eşyaları

Kaşık 1	Abdest ibriği 30	Tepsi 2	Su tası 2	Çorba tası 6	Gülyağı şişesi ?
Tencere 8	Gümüş leğence ?	Tava 11	Çömlek ?	Taş ibrik 20	Küp 3
Çay takımı ?	Satır 5	Su bardağı 2	Divan tahtası ?	Kazan ?	Fincan tepsi 4
Siyah güğüm ?	Kahve takımı 48	Tahta sofra 4	Oklava 1	Zemzemiye 5	Yemek çatalı 1
Ağaç kaşık 1	Etmek tahtası 2	Sepet 2	Düdüklük 8	Kevgir 2	Kadayıf tepsi 5
Yemek takımı ?	Cezve 4	Çakı bıçağı 5	Suriye demlik 15	Tuzluk 2	Meyve sandığı 10
Hamur leğeni 4	Helke 15	Kavlane 4	Yağ tavası 5	Tahra 3	Şerbet kâsesi ?
Kosova tepsi 11	Tokat tepsi 5	Elek 6	Bıçak 2	Çay İbriği 3	

Tablo 5: Terekelerden Tespit Edilen Yiyecek-İçecek maddeleri

Bulgur	Şeker	Salep	Mercimek	Pekmez	Kahve
Darı	Soğan	Pirinç	Üzüm	Peynir	Kavum
Un	Kuru yemiş	Karpuz	Fıstık	Portakal	Mandalina
Yoğurt	Süt	Yumurta	Pastırma	Fındık	Badem
Tereyağı	Balık	Ceviz	Tütün	Simit	Kıyma
Elma	Tuz	Çölmek	Şerbet	Gül Yağı	Yağ
Dut	Hoşap	Nohut	Zeytin	Helva	Buğday

Tablo 8: Sicilde Adı Geçen Resmi Devlet Görevlileri

ADI	GÖREVİ	ADI	Görevi
İbiş Ağa	Tarsus Meclis Azası ve Memur	Mustafa Paşa	Adana Eyaleti Valisi
Hacı Ömer	Dellak	Hüseyin Efendi	Makamı Şerif İmamı
Mahmut Bey	Tarsus Kaymakamı	Ahmed Efendi	Mahkeme Katibi
Kamil Efendi	Kaymakam Vekili	Hacı Süleyman	Zaptiye
Ömer Hulusi Efendi	Hakim	Mehmed Ağa	Tarsus Sancağı Ziraat Müdürü
Hasan Efendi	Mahkeme Naibi	Nafî Bey	Adana Mal Müdürü
Abdül Fettah Niyazi Efendi	Vakıf Müdürü	Mehmed Zahid Paşa	Darphane-i Amire Müdürü
Ali Bey	Tarsus Kaymakamı	Ferhat Bey	İçil Kaymakamı

Tablo 7: Tarsus'un Köyleri

Deli Minnet	Yenice	Talas	Dikili	Ferteklis
Ulupengüz	Hacı Bozan	Nemroğlu	Tekliviran	Kazanlı

Çatalca	Tavlud	Dekli	Çingen	Yaramış
Ali Efendioğlu	Dilmun	Tekfur	Kanber Höyüğü	Çavuşlu
Aralık	Kürt Musa	Kazıkbaş	Kara Ayşe	Muhat
Baltalu	Tiznik	Kızıloran	Araplar	Sarı kavak
Sapanda	Yunusoğlu	Meşelik	Şahin	Musalu
Aylamış	Hacı Hamzalı	Firengülüs	Balıca	Kızhanı
Zümre	Menteş	Kızılyar	Yüksek	Çatalkefli
Halit Ağa	Derli Kama	Hacılı	Kargılı	Zeriki
Keşlik	Zebil	Arpaç	Kemal	Karaduvar
Yabanlı	Karabucak	Semeroğlu	Ekber	Sabuncu
Dörtağaç	Kenzin	Fertek	Heleke	Ali Fakı
Alayışli	Akçakoyunlu	Boğazgirenler	Alunlu	Avcı
Hayırlı				

Tablo 8: Tarsus'un Mahalleleri

Sakızlı Mahallesi	Ali Bey Câmî-i Şerif Mahallesi	Sera Hatun Mahallesi
Kızıl Murad Mahallesi	Sofular Mahallesi	Benekli Mahallesi
Zımmiyah Mahallesi	Debbaghâne Mahallesi	Nalband Mahallesi
Çanaklı Mahallesi	Küçük Minare Mahallesi	Zehyan Mahallesi
Câmi'ü'n-Nur Mahallesi	Yeni Mahalle	Murad Mahallesi
Tekye Mahallesi	Dermelik Mahallesi	Yeni Ömerli Mahallesi
Eski Ömerli Mahallesi	Câmi'ü'l Atık Mahallesi	Çataklü Mahallesi
Fakı Mahallesi	Tabakhane Mahallesi	Musa Bey Mahallesi
Müfti Mahallesi	Şamlı Mahallesi	

Tablo 9: Sicilde Adı Geçen Gayrimüslim İsimler

Adı	Görevi	Adı	Görevi
Sahak Troses	Bakraçlık	Hristo	Tüccar
Karabet	Tarsus'ta yaşayan zımmi	London	Fransız Memur
Yorgi, Kiryako	İnşaat Ustaları	Yani	Ermeni Koçbaşısı
Dölesis	Fransız Memur	Kunduz Bennan	Sicilyateyn Devleti Konsolosu
İstifyas	Sardunya Devleti Konsolosu		

Tablo: 10 Hacı Halil bin Musa'nın Terekesi

Câmi'-i atik mahallesinde vâkı' bir mikdâr avluyu müstemil iki bâb menzil ma'a sofa 2000	Yine Cami'-i mezkûr ittisâlinde dükkân bâb 1 300	Namrun yaylağında kâin dört dönüm mikdârı bağ ma'a çardak 2000	
dükkan bâb 1, 250	Bargir re's 1, 300	Merkeb re's 1, 150	İnek ma'a dana 100
Öküz re's 1, 80	Kebir döşek 4, 80	Yorgan 4, 60	Yasdık 8, 35
Cedid seccade 2, 40	Müsta'mel seccade 5, 50	Müsta'mel siyah çul 1, 25	Müsta'mel kilim 1, 40
Köhne kilim 2, 20	Yüzsüz mak'ad 1, 15	Köhne çuval 5, 25	Köhne heğbe 3, 5
Müsta'mel tobra 5, 8	Köhne havan 3, 7	Şemi'dan 1, 30	Havan 1, 15
Zemzemiye 1, 5	Siyah şişe 2, 3	Hicazkârî 4 ma'a hürde, 15	Çanak ma'a köhne çizme 16
Müsta'mel merkur 1, 7	Mak'ad yüzü 2, 20	Köhne yasdık yüzü ma'a, 9	Köhne tulum 8 ma'a boğça 60
İzar 2, 15	müsta'mel gömlek 1, 15	Müsta'mel antari 1, 15	Uçkur 1, 1
Köhne şerbet makremesi 1, 5	Beyaz çarşab 1, 30	Bez zirâ' 3, 4	Köhne fes, köhne sarık 6
Köhne abânî 1, 15	Def'a müsta'mel gömlek 3, 20	Def'a müsta'mel antari 1, 20	Makreme 2 ma'a boğça 2, 5
Köhne yağlık 6, 12	Müsta'mel cübbe 1, 40	Köhne kuşak 2, 10	Mercan 9, ma'a kurt ışığı 10
Tüfenk 1, 60	Tabanca 1, bucak 1, 50	Panair 7, 12	Kuyu derununda şa'ir keyl 7,5, 300
Hınta külek 14, 98	Gönci külek 18,5, 330	Koza çeki 19, 228	Burgul keyl 1, 100
Revgan-ı sade kıyye 20, 110	Şerbetlik pekmez kıyye 9, 11	pekmez kıyye 9, 11	Üslek 1, 10
Sagir sini 1	Sagir tencere ma'a kapak 5	Sahan ma'a kapak 2	Kebir tencere ma'a kapak 1
Fener 1	Kadayıf tepsisi 1	Helke 1	Siyah güğüm 1
Leğence 1	İbrik 2	Çorba tası ma'a kapak 2	Lenger 5
Def'a sahan 4	Sagir leğence 1	Yağ tavası 3	Kevgir 1
Hamam leğencesi 1	Kazgan kebir 1, leğen 2	Cem'an kıyye 28, 280	Sac 1, sacayağı 2, 8
mercimek tas 1,5, 4,5	Sandık 1, 20	Keser 1, tahra 1, nacak 1, 8,5	Kahve ibriği 40
Beyaz nakışlı çarşaf 1, 15	İbrişim gömlek 2, 30	Cedid şitârî entari 1, 45	Cedid entari 1 ma'a aba, 70
Nakiyye 2, kese 3, çura 2, 9,5	Busri tesbih 3, 25	Sürmedanlık 1, 5	Sim kuşak 2, 150
Altın gerdane 1, 100	Mahmudiye altını 3, 234	Bütün gazi-i atik 1, 47	Adliye bütün 2, 56
Beyaz akçe , 6	Altın çaleme 1, 150	findık boyası 22, 220	Adliye 1, 20
Altın küpe çift 1, 60	Bir mikdar inci 50	Şişe 5, 10	bir mikdar ceviz 30
Göbek miski 50	yeğeni İbrahim zimmetinde olup kabz olunan 3000	yeğeni Mehmed zimmetinde 1000	İsmail Ağa zimmetinde 250
Nakd-i mevcude, 1078	Def'a kahve takımı 1, 36	Yaylak pekmez leğeni 2, 130	Def'a kazgan 2, 120
Yatak kat 1, 30	Lenger 2, ma'a kapak 2, 35	Pekmez kıyye 9, 9	Pekmez küpü 3, 10
Halka 1, saplı tas 1, tabece 1, 20	Çardak tahtası yünü 3, 30	Hatil 100, 50	Nal örsü 2, 80
Mıh örsü 2, 30	Dürbi 2, 20	Cedid suntrac 2, 32	Def'a müsta'mel suntrac 3, 12
Karacık 4, 20	Nal çekici 3, 20	Taban suntracı 1, 2,5	Mıh çekici 4, 32

Kelpeten 3, 40	Nallama 4, 20	Mühre 2, zimba 7, 12	Burgu 2, mikras 1, 10
Mıh 700, 28	Timur kösdük 1, 20	Kesme nal 12,5, 75,5	Baytar nalı 21, 70
Def'a mıh 260, 11	Merkeb nalı 63,5, 125,5	Eğe timuru 4, 5	Dağlık timuru 5, 3
Köhne bakır minkal 1, 20	Müsta'mel seccade 1, 15	Güzer kıyye 50, 50	Su tası 1, 2
Köhne çekmece 2, 10	Köhne sandık 3, 4	Köhne varil 2, 5	Def'a müsta'mel suntrac 4,,10
Kütük 1, 2,5	Yavaşe 1, 2		